

สภาพทั่วไปของชุมชนเมืองอ่างทอง และชุมชนเมืองสิงห์บุรี

ลักษณะ โดยทั่วไปของชุมชนเมืองอ่างทองและชุมชนเมืองสิงห์บุรีมีลักษณะคล้ายคลึงกันมาก กล่าวคือ เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นและตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาอาศัยแม่น้ำเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งมาแต่อดีต มีวิวัฒนาการของเมืองอย่างค่อยเป็นค่อยไปโดยพัฒนาขึ้นจากการรวมกลุ่มเพื่อผลทางเศรษฐกิจ เป็นศูนย์กลางของการแลกเปลี่ยนสินค้าการเกษตรซึ่งเป็นผลผลิตของชุมชนในละแวกใกล้เคียงและเนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยโดยมีเส้นทางคมนาคมทางบกซึ่งสามารถติดต่อเข้าถึงพื้นที่ทุกส่วนของชุมชนและติดต่อกับเมืองอื่น ๆ ได้สะดวก ชุมชนจึงเป็นที่รวมของกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นที่ต้องการของประชาชนตั้งแต่กิจกรรมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวันจนกระทั่งถึงกิจกรรมขั้นพิเศษ ซึ่งจะได้ทำการศึกษาลักษณะต่าง ๆ โดยละเอียดต่อไป

3.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดและชุมชนเมืองอ่างทอง

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงรายละเอียดของสภาพทั่วไปของจังหวัดและชุมชนเมืองอ่างทองเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมา, สภาพทั่วไป, การคมนาคม, สภาพเศรษฐกิจ ลักษณะทางประชากรและบทบาทและความสำคัญของจังหวัดอ่างทอง เพื่อเป็นการแนะนำให้รู้จักกับโครงสร้างของจังหวัดและชุมชนเมืองอ่างทองโดยทั่วไปก่อนที่จะนำเข้าสู่รายละเอียดของการศึกษาในส่วนต่อไป

3.1.1 ประวัติความเป็นมา

ในอดีตเมืองอ่างทอง คือ เมืองวิเศษไชยชาญ มีที่ตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำน้อยในเขตอำเภวิเศษไชยชาญในปัจจุบัน ต่อมาจึงได้มีการย้ายที่ตั้งของเมืองใหม่จากที่ตั้งเดิมมาอยู่ที่บริเวณฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยาที่บ้านบางแก้ว จึงได้ชื่อเมืองใหม่ว่า "เมืองอ่างทอง" ทั้งนี้เนื่องจากที่ตั้งของเมืองเป็นที่ราบลุ่มเป็นอู่น้ำอู่น้ำ สมัยโบราณถือกันว่าดินแดนใดก็ดีถ้าอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพรรณธัญญาหารก็เปรียบเหมือนชุมทรัพย์ถือเป็นเมืองเงินเมืองทอง

เกี่ยวกับประวัติของเมืองวิเศษไชยชาญ พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชคุปต์) ได้สันนิษฐานว่า เป็นเมืองที่สร้างขึ้นในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระมหาธรรมราชาพระราชบิดาของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในสมัยนั้นเมื่อพระเจ้าหงสาวดีแต่งตั้งให้พระยาพะสิมผู้เป็นอภัยกัณฑ์มาตีเมืองสุพรรณบุรี สมเด็จพระนเรศวรกับพระเอกาทศรถได้เสด็จยกทัพเรือขึ้นไปตั้งยังเมืองวิเศษไชยชาญแล้วจึงเสด็จยกทัพทางบกไปตั้งทัพหลวงที่ตำบลสามชนอนและทรงตีทัพพระยาพะสิม ณ เขาพระยาแมนแตกไป ภายหลังเมื่อทรงชนะข้าศึกคงจะทรงเห็นว่าท้องที่นี้อยู่ใกล้กับสุพรรณบุรีทั้งยังเป็นท่าข้ามทางเดินเข้ามากรุงศรีอยุธยาและพม่ามักจะยกทัพผ่านด่านเข้ามาทางกาญจนบุรีและสุพรรณบุรีจึงได้ทรงตั้งเมืองขึ้นกันแม่น้ำน้อยตอนล่างไว้และเอาการมิชย์แก่ข้าศึกเป็นชื่อเมือง แต่ถึงแม้จะตั้งในแผ่นดินสมเด็จพระมหาธรรมราชาก็คงเป็นด้วยพระดำริของสมเด็จพระนเรศวรนั่นเอง

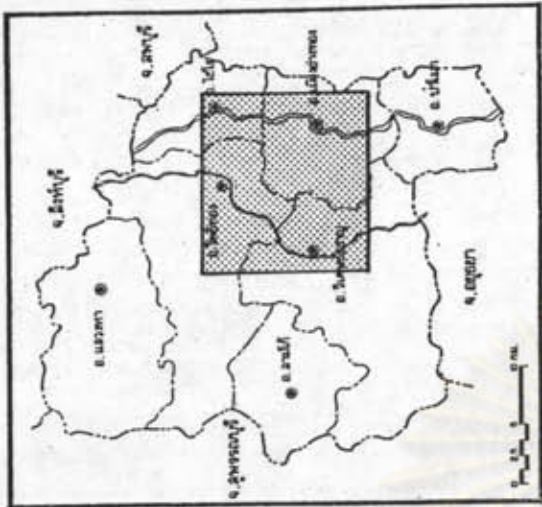
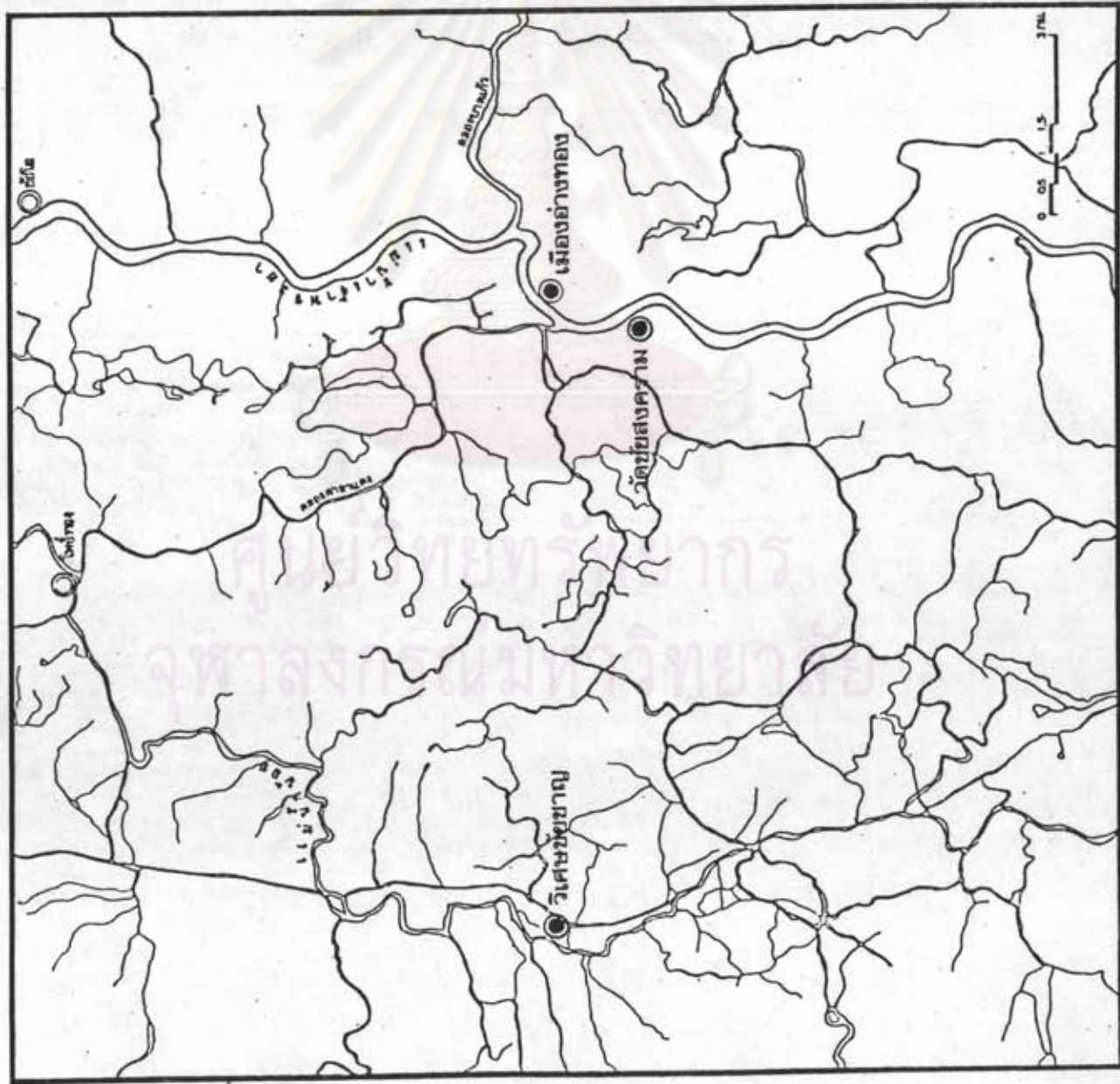
ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี ได้มีการย้ายเมืองวิเศษไชยชาญมาตั้งใหม่ที่ตำบลบ้านแห บริเวณวัดไชยสงคราม (วัดกระเซา) ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งอยู่ในท้องที่อำเภอเมืองในปัจจุบัน และการย้ายเมืองครั้งนั้นได้เปลี่ยนชื่อจากเมืองวิเศษไชยชาญมาเป็นชื่อ "เมืองอ่างทอง" สำหรับสาเหตุที่มีการย้ายเมืองจากแม่น้ำน้อยไปตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยานั้นเป็นเพราะที่ตั้งของเมืองเดิมอยู่ในย่านกลางของพื้นที่ แต่การติดต่อเมืองอื่นทางเหนือ - ใต้ใช้เรือเดินทางในแม่น้ำน้อยไม่สะดวกเนื่องจากฤดูแล้งน้ำตื้นเขินจึงได้มีการย้ายมาตั้งที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาดังกล่าว

ต่อมาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ประมาณ พ.ศ. 2359 จึงได้มีการย้ายตัวเมืองอีกครั้งหนึ่งจากตำบลบ้านแหมาอยู่ที่ตำบลบางแก้วท้องที่อำเภอเมืองอ่างทองฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยาจนถึงปัจจุบันนี้¹ (แผนที่ 3.1)

ในรัชกาลสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์มีพระราชอัธยาศัยโปรดฯ ในการเสด็จประพาสหัวเมืองเหนือซึ่งปรากฏข้อความที่เกี่ยวกับเมืองอ่างทองและสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเมืองดังนี้

¹ หวน พิณรุฬห์, อ่างทองของเรา, พิมพ์ครั้งที่ 2 (พระนคร: สำนักพิมพ์โอเดียน สโตร์, 2514), หน้า 10-19

การศึกษา	การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ศูนย์กลางเมืองของเมืองอังกอร์
กรณีศึกษา	เมืองอังกอร์, เมืองฉิ่งทู้ริ
แหล่ง	ที่ตั้งเมืองอังกอร์ในอดีต
ที่มา:	แผนที่กรมศิลปากร
	แผนที่ 3.1

พ.ศ. 2444 คราวเสด็จเสียบมณฑลฝ่ายเหนือ ได้เสด็จเมืองอ่างทอง มีใจความตามพระราชหัตถเลขาตอนหนึ่งว่า "....ในเมืองอ่างทอง ซึ่งฉันไม่ได้เห็นมานานแล้ว ถ้าไม่บอกก็คงไม่รู้จัก บ้านเรือนหนาแน่นตลอดสองฝั่งน้ำ มีวัดและบ้านเรือน ที่ว่าการเมือง ที่ว่าการอำเภอซึ่งสร้างขึ้นใหม่ ๆ มากทั้งโรงเสี้ยตลาดครึกครื้น เดียวนี้กำลังตั้งโรงเสี้ยจักร แต่ยังไม่แล้ว หลวงอุทรภักดิ์ เป็นผู้ทำขึ้นคิดจะปรุงเรือนชายด้วยความต้องการเรือนใหม่ ๆ มาก..."

พ.ศ. 2449 คราวเสด็จประพาสต้นครั้งที่ 2 มีใจความ³

"...เช้า 4 โมงถึงอ่างทอง แวะที่ตลาดถ่ายรูปแลซื้อหาบ้าง เลิกบ่อน เสี้ยตลาดโรยไป 1 ใน 10 ไม่มากนัก ออกจากตลาดลงเรือมาดมาที่ ๆ ว่าการเมืองซึ่งย้ายไปตั้งข้างเหนือน้ำ โรงเสี้ยซึ่งอยู่ตรงข้ามฝากอันเริ่มทำขึ้นเมื่อไปเหนือบัดนี้เสร็จแล้ว ที่ว่าการเก่าเปลี่ยนเป็นที่พักสำหรับข้าหลวงตรวจราชการ ที่ว่าการใหม่ทำห่างจากแม่น้ำเข้าไป ตึกงดงามหนาแน่นดีแต่ศาลยังเป็นไม้อยู่..."

จังหวัดอ่างทองซึ่งเดิมเป็นเมืองอ่างทองอยู่ในมณฑลเทศาภิบาลกรุงเก่า และต่อมาภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นมณฑลอยุธยา ได้ถูกเปลี่ยนชื่อเรียกเป็นทางการจากเมืองอ่างทองมาเป็นจังหวัดอ่างทองโดยประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2459 ในรัชกาลที่ 6 ปัจจุบันมีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ คือ อำเภอเมือง,

²พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. "เรื่องเที่ยวที่ต่าง ๆ ภาคที่ 5 พระราชหัตถเลขาคราวเสด็จมณฑลฝ่ายเหนือในรัชกาลที่ 5" ใน อนุสรณ์งานสถาปนากิจศพนายอินยง วรโพธิ์ และ ด.ญ.สุภาวดี วรโพธิ์ (พระนคร: โรงพิมพ์เทพประสิทธิ์, 2508), หน้า 2

³พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. พระราชนิพนธ์และพระนิพนธ์เสด็จประพาสต้นในรัชกาลที่ 5 (พระนคร: สำนักพิมพ์ประพาสต้น, 2497), หน้า 78

อำเภอวิเศษชัยชาญ, อำเภอป่าโมก, อำเภอโพธิ์ทอง, อำเภอไชโย, อำเภอสามโก้และ
อำเภอแสวงหา^๕

3.1.2 สภาพทั่วไปของจังหวัดอ่างทอง

จังหวัดอ่างทองตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบภาคกลางของประเทศไทยมีพื้นที่
ประมาณ 981 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 605,232 ไร่ อยู่ห่างจากกรุงเทพฯไปทางทิศ
เหนือเป็นระยะทางประมาณ 108 กิโลเมตรโดยทางรถยนต์และประมาณ 120 กิโลเมตรโดย
ทางเรือ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง คือ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	จังหวัดสิงห์บุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับ	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดลพบุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	จังหวัดสุพรรณบุรี

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดอ่างทอง เป็นที่ราบลุ่มเหมือนอ่าง มีระดับ
ความสูงของพื้นที่ประมาณ 3.00-6.00 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ไม่มีป่าไม้, ภูเขาและ
ทรัพยากรธรรมชาติประเภทแร่ธาตุ พื้นที่ทั่วไปเป็นดินปนทราย มีแม่น้ำสายสำคัญไหลผ่าน 2 สาย
ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำน้อย โดยเฉพาะแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่ไหล
ผ่านจังหวัดนครสวรรค์, ชัยนาท, สิงห์บุรีเข้าจังหวัดอ่างทองไหลผ่านท้องที่ของจังหวัดอ่างทอง
3 อำเภอ คือ อำเภอไชโย อำเภอเมืองและอำเภอป่าโมกเป็นระยะทางยาวประมาณ 40
กิโลเมตร ส่วนแม่น้ำน้อยเป็นแม่น้ำสายแขนงที่ไหลแยกออกจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตำบลชัยนาท
อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท ไหลผ่านจังหวัดสิงห์บุรีและจังหวัดอ่างทองผ่านอำเภอโพธิ์ทอง
และอำเภอวิเศษชัยชาญ รวม 2 อำเภอ เป็นระยะทางยาวประมาณ 50 กิโลเมตร ในฤดูน้ำ
หลากจะมีน้ำไหลบ่าจากแม่น้ำ, ลำคลองเข้าท่วมพื้นที่ทั่วไป จึงทำให้จังหวัดอ่างทองอุดมสมบูรณ์
ด้วยข้าวปลาธัญญาการ (แผนที่ 3.2)

ลักษณะภูมิอากาศ สภาพดินฟ้าอากาศโดยทั่วไปอยู่ภายใต้อิทธิพลลมมรสุมจึง
มีภูมิอากาศแบบร้อนชื้นเหมือนภาคกลางทั่วไป

^๕มหาดไทย, กระทรวง. สำนักงานจังหวัดอ่างทอง. ประวัติมหาดไทย
ส่วนภูมิภาค จังหวัดอ่างทอง (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, 2527), หน้า 34.

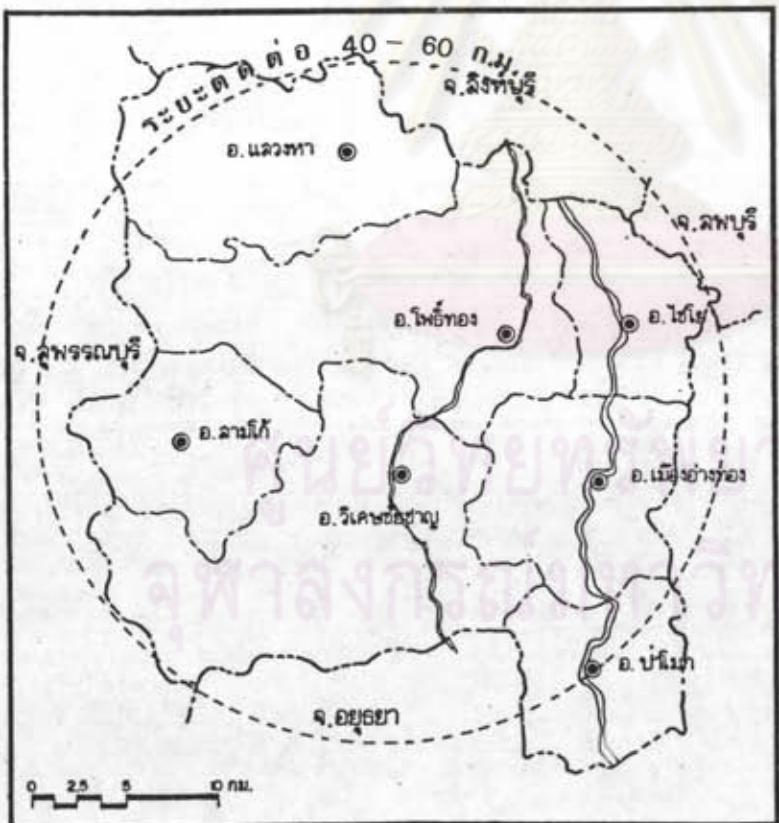
เขตการปกครองของจังหวัดอ่างทอง แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7
อำเภอ 73 ตำบล 497 หมู่บ้าน 2 เทศบาลและ 7 สุขาภิบาล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- จังหวัดอ่างทอง อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ โดยทางรถยนต์ 108 ก.ม. โดยทางเรือ 120 ก.ม.

- แม่น้ำไหลผ่าน 2 ด้าน คือ แม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำน้อย
- แบ่งการปกครองเป็น 7 อำเภอ
- มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ในระยะ 40-60 ก.ม.

แผนที่ 3.2 แสดงที่ตั้งจังหวัดอ่างทอง

3.1.3 การคมนาคม

ระบบการคมนาคมขนส่งสามารถติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ ได้ 2 ทาง คือ ทางบก มีการคมนาคมติดต่อกับจังหวัดกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียงได้สะดวก จังหวัดนี้ไม่มีทางรถไฟสายใต้ผ่านและไม่มีสนามบิน การคมนาคมขนส่งส่วนใหญ่จึงใช้ทางรถยนต์ เส้นทางที่สำคัญ ได้แก่

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 (สายเอเชีย) เป็นเส้นทางสายสำคัญ ทำหน้าที่เชื่อมต่อจังหวัดอ่างทองกับจังหวัดกรุงเทพฯ และจังหวัดอื่น ๆ ทางภาคเหนือ โดยมีระยะทางยาวจากกรุงเทพฯ ถึงอ่างทอง 108 กิโลเมตร

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 309 แยกจากทางหลวงหมายเลข 1 ที่อำเภอวิงน้อย ผ่านจังหวัดพระนครศรีอยุธยาถึงจังหวัดอ่างทอง มีระยะทางยาว 56 กิโลเมตร และยาวต่อไปจนถึงจังหวัดสิงห์บุรีอีก 41 กิโลเมตร เป็นเส้นทางสายสำคัญในอดีตใช้ติดต่อกับกรุงเทพฯ ก่อนที่จะมีทางหลวงหมายเลข 32

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 334 แยกจากทางหลวงหมายเลข 32 เข้าสู่ชุมชนเมืองอ่างทอง มีระยะทางยาว 4 กิโลเมตร

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3064 จากชุมชนเมืองอ่างทองไปอำเภอโพธิ์ทอง มีระยะทาง 10 กิโลเมตร

ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3195 เชื่อมระหว่างจังหวัดอ่างทองกับจังหวัดสุพรรณบุรี มีระยะทางยาว 45 กิโลเมตร ผ่านอำเภอวิเศษไชยชาญระยะทางยาว 12.5 กิโลเมตร

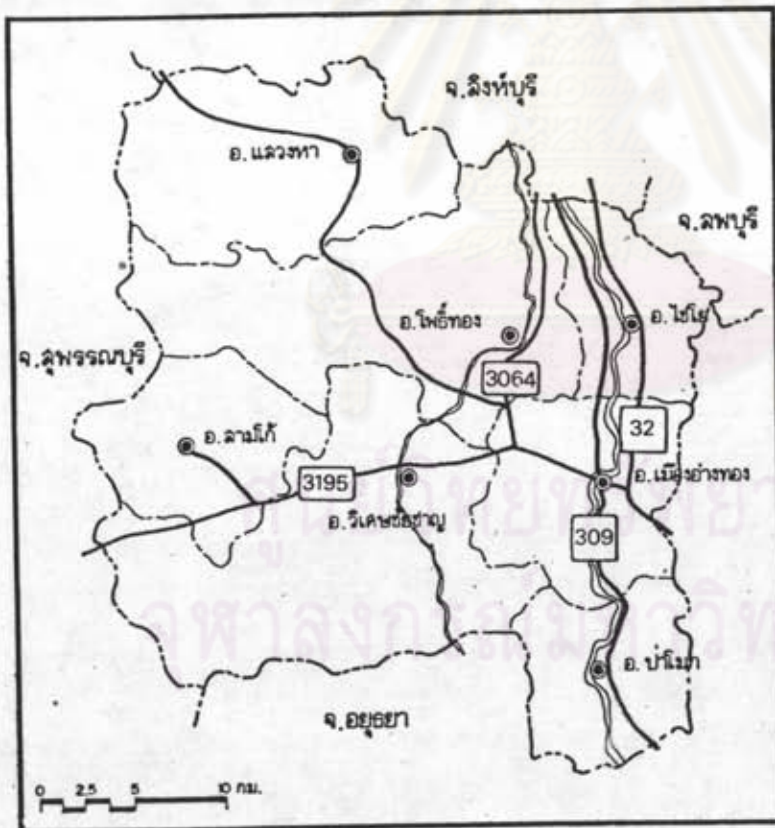
ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3269 เชื่อมระหว่างจังหวัดอ่างทองกับจังหวัดสระบุรีผ่านอำเภอกำแพงแสน รวมระยะทางยาว 65 กิโลเมตร (แผนที่ 3.3)

ทางน้ำ เนื่องจากจังหวัดอ่างทองมีแม่น้ำ 2 สายไหลผ่าน ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำน้อย เป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญในอดีต แต่ปัจจุบันการคมนาคมทางน้ำไม่มีบทบาทต่อชุมชนในด้านนี้แล้ว เพราะ เมื่อการคมนาคมทางบกเจริญขึ้นประชาชนจึงหันมาใช้รถยนต์กันมากเนื่องจากมีความคล่องตัวและรวดเร็วกว่าการคมนาคมทางน้ำ

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 และ 309 เป็นเส้นทางติดต่อกรุงเทพฯ

- ทางหลวงจังหวัดภายในจังหวัดอ่างทอง

แผนที่ 3.3 แสดงเส้นทางคมนาคม

3.1.4 สภาพเศรษฐกิจ

สภาพเศรษฐกิจของจังหวัดอ่างทอง เมื่อพิจารณาจากผลิตภัณฑ์มวลรวม จังหวัด พ.ศ. 2530 (ตารางที่ 3.1) จะเห็นว่ามียุทธค่ารวมทั้งสิ้น 1,295 ล้านบาท ซึ่งเป็นมูลค่าที่น้อยที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ ในภาคกลางและมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่มีมูลค่าสูงสุด 3 อันดับแรก คือ

สาขาการเกษตร	มูลค่ารวม 394.1 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 30.4
สาขาการบริการ	มูลค่ารวม 212.3 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 16.4
สาขาการค้าส่งและค้าปลีก	มูลค่ารวม 149.4 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 11.6

เห็นได้ชัดว่าพื้นฐานทางเศรษฐกิจของจังหวัดอ่างทองขึ้นอยู่กับภาคการเกษตร เป็นสำคัญ โดยมีพื้นที่สำหรับการเกษตรกรรมของจังหวัดอ่างทองในปี พ.ศ. 2531 มีประมาณ 509,557 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 84.2 ของพื้นที่ทั้งหมด พร้อมกับมีโครงการชลประทานขนาดใหญ่ 5 โครงการครอบคลุมพื้นที่เกษตรเกือบทั้งหมด ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว ซึ่งนับว่าเป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคกลาง โดยมีพื้นที่เพาะปลูกข้าว 457,285 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 89.7 ของพื้นที่ทำการเกษตร^๕ (แผนภูมิที่ 3.1) หากปีใดผลผลิตข้าวผลิตได้มาก ข้าวได้ราคาดีเศรษฐกิจของจังหวัดก็พลอยดีตามไปด้วย และจากความต่อเนื่องของการผลิตข้าวยังก่อให้เกิดอุตสาหกรรมที่ต่อเนื่องเพื่อรองรับผลผลิต ได้แก่ โรงสีข้าว ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากและเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญของจังหวัด

อุตสาหกรรมในจังหวัดอ่างทองในปี พ.ศ. 2531 มีจำนวน 166 โรง ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็กซึ่งมีกำลังการผลิตและการลงทุนไม่มากนัก อุตสาหกรรมที่สำคัญของจังหวัด ได้แก่ โรงสีข้าว มีจำนวน 52 โรง และโรงทำอิฐ มีจำนวน 45 โรง สำหรับอุตสาหกรรมขนาดใหญ่มีเพียง 2 โรง ได้แก่ โรงงานผลิตเส้นใยประดิษฐ์ และโรงงานเคมีดำ ซึ่งทั้ง 2 แห่งนี้ต้องใช้เงินลงทุนและจำนวนแรงงานมากตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง กล่าวได้ว่าภาคอุตสาหกรรมของจังหวัดส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมที่ต่อเนื่องกับการเกษตรและเป็น

^๕ เกษตรและสหกรณ์, กระทรวง. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปีเพาะปลูก 2530/2531. (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2531) หน้า 212-213.

อุตสาหกรรมขนาดเล็ก การพัฒนาเศรษฐกิจในภาคอุตสาหกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ
(แผนที่ 3.4)

ภาคพาณิชย์กรรม จังหวัดอ่างทองเป็นจังหวัดเล็กลักษณะภูมิประเทศ
เหมาะแก่การเกษตร ความสนใจของประชาชนในด้านเกษตรกรรมจึงมีมากกว่าด้านพาณิชย์กรรม
ประกอบกับประชาชนมีรายได้น้อย มีกำลังซื้อไม่มากทำให้กิจการทางด้านพาณิชย์กรรมขยายตัวช้า
ร้านค้าส่วนใหญ่เป็นร้านค้าขนาดเล็กและขนาดกลาง ศูนย์กลางต่าง ๆ ในแต่ละอำเภอจึงเป็น
ศูนย์กลางซื้อผลผลิตการเกษตรและขายสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่าง ๆ โดยมีศูนย์กลาง
ธุรกิจที่สำคัญอยู่ที่ตลาดในอำเภอเมือง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.1.5 ลักษณะทางประชากร

ในปี พ.ศ. 2531 จังหวัดอ่างทองมีจำนวนประชากรทั้งหมด 277,826 คน เป็นชาย 134,045 คน และเป็นหญิง 143,781 คน อำเภอที่มีจำนวนประชากรมากที่สุด ได้แก่อำเภอวิเศษชัยชาญโดยมีประชากรทั้งสิ้น 68,003 คน คิดเป็นร้อยละ 24.48 ของประชากรทั้งหมด เนื่องจากเป็นอำเภอที่มีพื้นที่มากที่สุดและเคยเป็นชุมชนเก่าในอดีตจึงมีการตั้งถิ่นฐานกันมาก รองลงมาได้แก่ อำเภอโพธิ์ทองและอำเภอเมือง คิดเป็นร้อยละ 20.60 และ 17.14 ตามลำดับ ส่วนอำเภอสามโก้เป็นอำเภอที่มีประชากรน้อยที่สุดเพียง 17,257 คน คิดเป็นร้อยละ 6.21

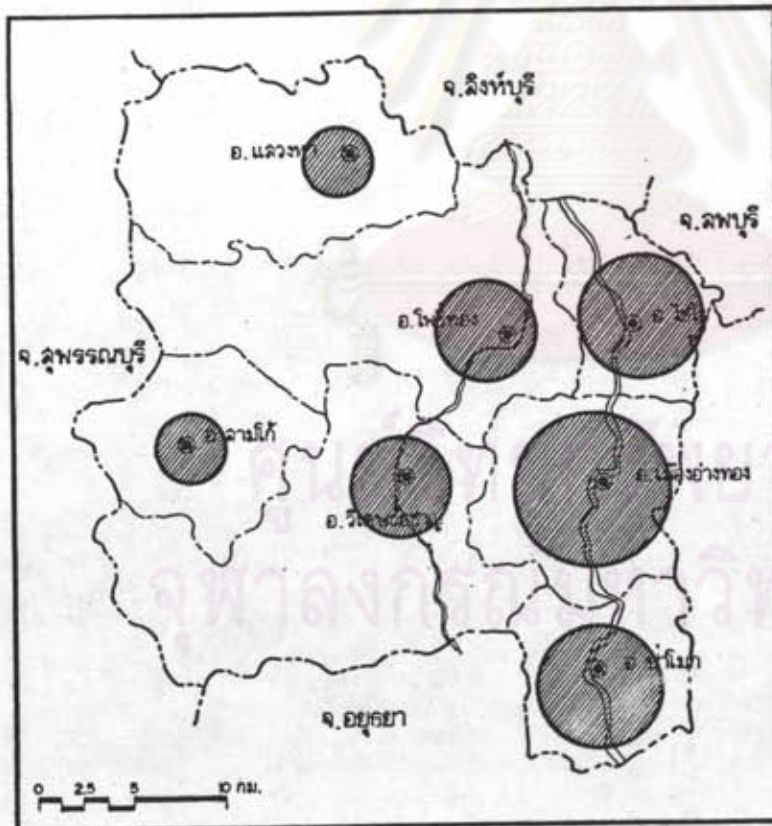
ความหนาแน่นของประชากรในจังหวัดอ่างทอง โดยเฉลี่ยประมาณ 283 คนต่อตารางกิโลเมตร อำเภอเมืองเป็นอำเภอที่มีประชากรหนาแน่นที่สุด 457 คนต่อตารางกิโลเมตร เนื่องจากอำเภอเมืองเป็นที่ตั้งของเทศบาลเมืองอ่างทองและเป็นศูนย์กลางความเจริญด้านต่าง ๆ ของจังหวัดจึงทำให้มีการกระจุกตัวของประชากรสูงและอำเภอแสวงหาเป็นอำเภอที่มีประชากรอยู่เบาบางที่สุด ประมาณ 193 คนต่อตารางกิโลเมตร (แผนที่ 3.5)

เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงประชากร ในช่วงปี พ.ศ.2521-พ.ศ.2531 พบว่าจังหวัดอ่างทองมีอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรเฉลี่ยเพียงร้อยละ 0.94 ต่อปี ซึ่งเป็นอัตราการขยายตัวที่ต่ำมาก (ตารางที่ 3.3)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

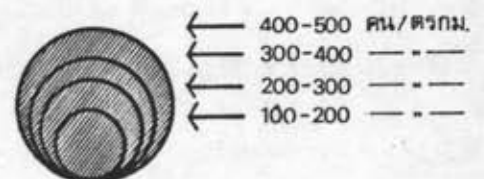

จำนวนประชากรและความหนาแน่น
ของจังหวัดอ่างทอง

ความหนาแน่นของประชากรรายอำเภอ

— อ. เมืองมีความหนาแน่นประชากร
 มากที่สุด

แผนที่ 3.5 แสดงลักษณะทางประชากร

3.1.6 สภาพทั่วไปของชุมชนเมืองอ่างทอง

เทศบาลเมืองอ่างทอง ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งไหลผ่านตัวเมืองจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ อยู่ห่างจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 (สายเอเชีย) เป็นระยะทาง 4 กิโลเมตร ได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งขึ้นเป็นเทศบาลเมืองอ่างทอง เมื่อปี พ.ศ. 2479 มีพื้นที่ประมาณ 3.73 ตารางกิโลเมตร^๕ ประกอบด้วย 2 ตำบล ได้แก่ ตำบลตลาดหลวงและตำบลบางแก้ว

ชุมชนเมืองอ่างทองมีลักษณะคล้ายเมืองเอกแตก คือ มีแม่น้ำไหลผ่านกลางเมือง แบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ฝั่ง โดยพื้นที่ในเขตเทศบาลจะอยู่ในระดับความสูงประมาณ 4.00-6.00 เมตร เมื่อฤดูน้ำหลากน้ำจะไหลเข้าท่วมพื้นที่โดยรอบและมีคลองหลายสายในบริเวณชุมชนเมือง ได้แก่ คลองบางแก้วอยู่ทางทิศเหนือของชุมชนแยกออกจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตำบลบางแก้ว คลองศาลาแดงทางทิศใต้ของชุมชนไหลมาบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตำบลตลาดหลวง นอกจากนี้ยังมีคลองส่งน้ำและคลองชลประทานทางทิศตะวันตกและทิศตะวันออกขนานทั้งสองข้างของชุมชน (แผนที่ 3.6)

การคมนาคม

การเข้าถึงภายในชุมชนเมืองอ่างทอง สามารถเข้าถึงได้จากพื้นที่โดยรอบของจังหวัดตามเส้นทางหลวงสายต่าง ๆ ซึ่งมีโครงข่ายติดต่อถึงกันและมุ่งเข้าหาชุมชนเมืองอ่างทอง ซึ่งเป็นศูนย์กลาง

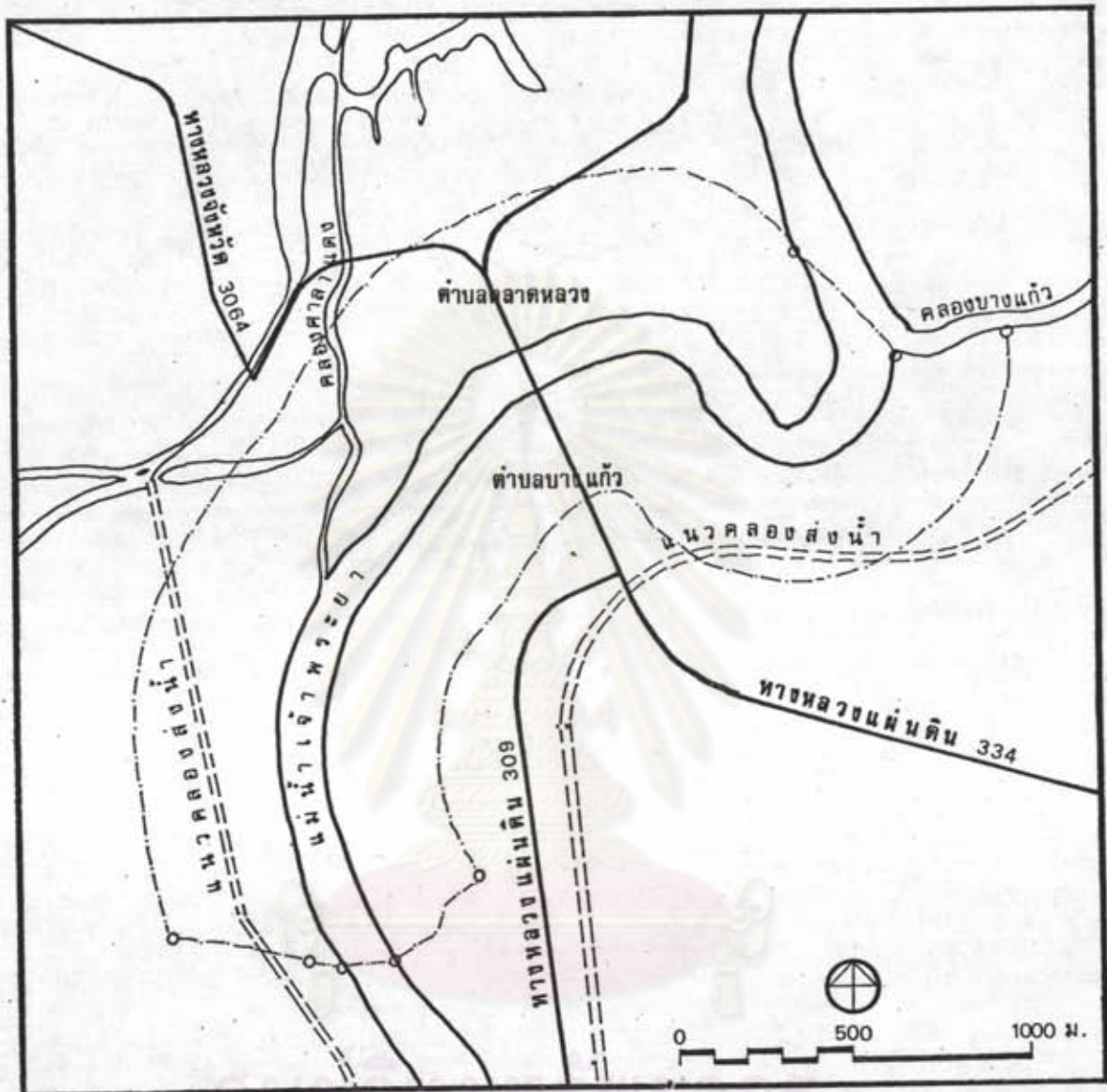
สภาพเศรษฐกิจ

สภาพเศรษฐกิจภายในชุมชนเมืองอ่างทอง ส่วนใหญ่พึ่งพาสาขาการบริการ ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขายเนื่องจาก ชุมชนเมืองอ่างทองเป็นศูนย์กลางการค้าขายและการบริการของจังหวัด

ประชากร

ในปี พ.ศ. 2531 เทศบาลเมืองอ่างทองมีประชากรทั้งสิ้น 9,728 คน ความหนาแน่นของประชากร เท่ากับ 2,608 คนต่อตารางกิโลเมตร โดยประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในตำบลตลาดหลวง มีจำนวน 6,610 คน และตำบลบางแก้วมีจำนวน 3,118 คน

^๕พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลเมืองอ่างทอง พ.ศ.2479, ราชกิจจานุเบกษา 53(29 พฤศจิกายน 2479): 842-846.

แผนที่ 3.6 แสดงสภาพทั่วไปของชุมชนเมืองอังกอร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

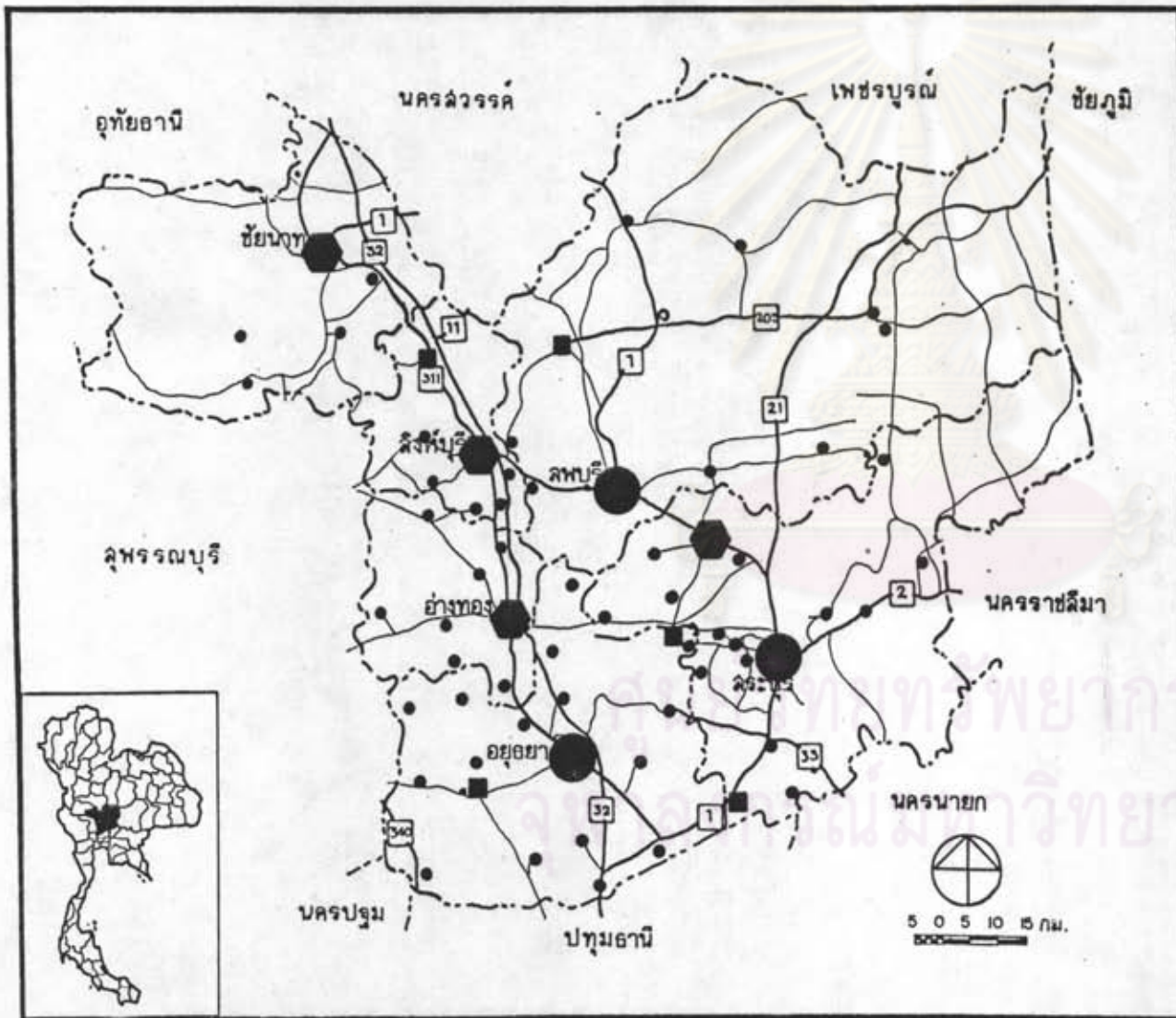
3.1.7 บทบาทและความสำคัญของจังหวัดอ่างทอง

จากรายงานผังภาคกลาง⁷ ได้ทำการศึกษาและแบ่งระดับการพัฒนาเมืองตามความเจริญทางเศรษฐกิจในชุมชนเมืองภาคกลางทั้งหมด 79 ชุมชน ปรากฏว่า ชุมชนเมืองอ่างทองมีระดับความเจริญทางเศรษฐกิจอยู่ในกลุ่มลำดับที่ 2 รองจากกลุ่มในลำดับที่ 1 คือ ชุมชนเมืองพระนครศรีอยุธยา, ชุมชนเมืองลพบุรี, ชุมชนเมืองสระบุรี และได้กำหนดบทบาทของชุมชนเมืองอ่างทอง เป็นศูนย์กลางพาณิชย์และบริการซึ่งทำหน้าที่ในการบริการทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในระดับจังหวัด โดยมีชุมชนเมืองสระบุรีเป็นศูนย์กลางพาณิชย์, บริการ, อุตสาหกรรม, การคมนาคมขนส่งและการตลาดโดยมีบทบาทในการบริการระดับภาค ชุมชนเมืองพระนครศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางพาณิชย์, บริการและศูนย์กลางการท่องเที่ยวหลักของภาคกลางด้านประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม และชุมชนเมืองลพบุรีเป็นศูนย์กลางพาณิชย์, บริการและการปกครองโดยมีบทบาทด้านการบริหารและการปกครองในระดับภาค (แผนที่ 3.7)

จะเห็นว่า ชุมชนเมืองอ่างทองมีบทบาทและความสำคัญของชุมชนอยู่ในระดับจังหวัด โดยมีชุมชนระดับที่ใหญ่กว่าอยู่ในระยะที่ใกล้เคียง และอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ เพียง 108 กิโลเมตรทำให้อิทธิพลของเมืองใหญ่แผ่มาสู่ชุมชนเมืองอ่างทองในระดับหนึ่ง และในเวลาเดียวกันชุมชนเมืองอ่างทองก็เป็นศูนย์กลางของชุมชนที่ให้บริการแก่ชุมชนที่เล็กกว่าโดยรอบ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷มหาดไทย, กระทรวง. สำนักผังเมือง. รายงานวิจัยผังภาคกลาง
(กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย, 2528), หน้า 109-110

ชุมชนลำดับที่ 1

เมืองสระบุรี - ศูนย์กลางพาณิชย์, อุตสาหกรรม
การคมนาคมขนส่ง, การตลาด

เมืองลพบุรี - ศูนย์กลางพาณิชย์, บริการ
การบริหาร และการปกครอง

เมืองอยุธยา - ศูนย์กลางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์
สถาปัตยกรรม

การศึกษา ——— การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ศูนย์กลางเมืองของเมืองรัตนโกสินทร์ ———

กรณีศึกษา เมืองอ่างทอง, เมืองสิงห์บุรี

แสดง ระดับการพัฒนาเมือง

● ลำดับที่ 1   ■ ลำดับที่ 3
 ● ลำดับที่ 2   ● ลำดับที่ 4

ที่มา: ผังภาคกลาง สำนักผังเมือง   แผนที่ 3.7

สรุป

จังหวัดอ่างทองเป็นจังหวัดเล็ก ๆ ที่ตั้งอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ เพียง 108 กิโลเมตร ซึ่งเป็นระยะทางที่สามารถติดต่อกับกรุงเทพฯ ได้สะดวกทำให้ชุมชนเมืองอ่างทองอยู่ภายใต้เขตอิทธิพลของกรุงเทพฯ สูง ประชาชนมีการเดินทางติดต่อและทำงานภายในกรุงเทพฯ เป็นจำนวนมากเป็นผลให้การขยายตัวของประชาชนในจังหวัดมีอัตราการเพิ่มที่ต่ำมากเนื่องจากภายในจังหวัดไม่มีแหล่งงานที่จะดึงดูดประชาชนให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานภายในพื้นที่ได้ และจากการที่ตั้งตัวของจังหวัดในภาคกลางมีการกระจุกตัวกันหนาแน่นในระยะห่างที่ใกล้กันมากการเดินทางติดต่อระหว่างจังหวัดอ่างทองและจังหวัดโดยรอบอยู่ในระยะห่างประมาณ 30-60 กิโลเมตร ทำให้ประชาชนสามารถเลือกเดินทางไปใช้บริการในชุมชนที่ใหญ่กว่า, ใกล้ตนเองและสามารถเดินทางไปได้สะดวกกว่าแทนชุมชนเดิม ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจของจังหวัดอ่างทองพึ่งพาการเกษตรเป็นหลัก ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาจึงมีรายได้น้อยมีกำลังการซื้อที่ต่ำทำให้สภาพชุมชนเมืองอ่างทองไม่เจริญเท่าที่ควรและมีการเจริญเติบโตที่ช้า บทบาทของชุมชนเมืองอ่างทอง จึงทำหน้าที่เป็นเพียงศูนย์กลางการเกษตรและการค้าขายและบริการให้แก่พื้นที่โดยรอบ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.2 สภาพทั่วไปของจังหวัดและชุมชนเมืองสิงห์บุรี

3.2.1 ประวัติความเป็นมา

เกี่ยวกับประวัติเมืองสิงห์บุรี สันนิษฐานว่าเป็นเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่ง สร้างมาก่อนสมัยสุโขทัย ตัวเมืองเดิมตั้งอยู่ที่ลำแม่น้ำจักรสีห์ ตำบลจักรสีห์ อำเภอเมืองสิงห์บุรี (ในปัจจุบันคือบริเวณหน้าวัดพระธาตุ) เรียกชื่อว่า "บ้านหน้าพระลาน" สร้างโดยพระเจ้าไกรศรราชโอรสพระเจ้าพรหม (พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก) ครองเมืองชัยปราการ (ปาง) ในราวปี พ.ศ. 1650 ครั้งเสด็จพาไพร่พลลงมาครองเมืองลพบุรีตามรับสั่งพระราชบิดา ซึ่งเข้าใจว่ามาพักขึ้นบกที่ตั้งเมืองสิงห์เดิมนี้เพื่อเดินทางไปลงเรือที่วัดปากน้ำแม่ น้ำลพบุรี เพราะสมัยนั้นลำแม่น้ำเจ้าพระยาหน้าอำเภอเมืองสิงห์บุรียังไม่มี เมื่อเกิดแม่น้ำเจ้าพระยาขึ้นใหม่ทางหน้าจังหวัดสิงห์บุรีจึงได้ย้ายเมืองไปตั้งทางลำแม่น้ำน้อย ตำบลโพสัง ไช้ปัจจุบันอยู่ในอำเภอบางระจัน เรียกชื่อกันในยุคนั้นว่า "เมืองสิงห์" ตั้งมาตั้งแต่สมัยต้นกรุงศรีอยุธยา ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่ามีฐานะและสภาพเมืองเป็นเพียงเมืองจัตวา เช่นเดียวกับเมืองอินทร์บุรี และเมืองพรหมบุรี ต่อมา พ.ศ. 2310 เมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า ตัวเมืองที่ตำบลโพสัง ไช้คงได้รับความเสียหายจากสงครามครั้งนั้น เมื่อเหตุการณ์สงบดีแล้วจึงมีการตั้งเมืองใหม่ขึ้นริมแม่น้ำเจ้าพระยาด้วยเห็นว่าแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นทางคมนาคมสำคัญ ประกอบกับในฤดูแล้งแม่น้ำน้อยตื้นเขินไม่เหมาะแก่การคมนาคม จึงย้ายเมืองสิงห์มาตั้งทางแม่น้ำเจ้าพระยาริมปากลองนกระทุ้งฝั่งใต้ปากบางต้นโพธิ์ ตำบลบางมอญ การย้ายครั้งนี้น่าจะเป็นคราวเดียวกับตั้งเมืองอ่างทอง ครั้นต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ราว พ.ศ. 2437 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการจัดรูปการปกครองเมืองตามระบอบมณฑลเทศาภิบาลจึงได้จัดตั้งมณฑลกรุงเก่าขึ้น (มณฑลอยุธยา) ประกอบด้วยเมือง 8 เมือง คือ กรุงเก่า, พระพุทธบาท, พรหมบุรี, ลพบุรี, สิงห์, อ่างทอง และอินทร์บุรี ต่อมาในปี พ.ศ. 2438 พระองค์ทรงพิจารณาเห็นว่าริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาเหนือจังหวัดอ่างทองขึ้นไปนั้นมีเมืองเล็กอยู่ถึง 3 เมือง คือ เมืองสิงห์, เมืองอินทร์บุรีและเมืองพรหมบุรี ดังนั้นเมื่อทรงจัดระเบียบการปกครองท้องที่ใหม่ในปีนั้นจึงโปรดให้ยุบเมืองทั้งสามลงเป็นอำเภอ แล้วตั้งเมืองใหม่ที่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาด้านตะวันตก ณ ตำบลบางพรา ย้ายจากที่ตั้งเมืองเดิมขึ้นไปทางทิศเหนือเพียง 4 กิโลเมตร เนื่องจากที่ตั้งเมืองใหม่มีชัยภูมิที่ดีกว่าเพราะเป็นที่สูงน้ำไม่

ค่อยท่อม ประกอบกับทำเลภูมิฐานสง่างามกว่ากันและโปรดพระราชทานนามเมืองใหม่นี้ว่า เมืองสิงห์บุรี^๑ (แผนที่ 3.8)

ในคราวเสด็จเสียบมณฑลฝ่ายเหนือ ในรัชกาลสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ.2444 ได้เสด็จผ่านเมืองสิงห์บุรีและมีบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่บรรยายถึงสภาพบ้านเรือนและสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนเมืองสิงห์บุรีใจความว่า

"...เข้าแขวงเมืองพรหม พระอนุรักษภูษเตร์ ผู้รั้งมาเปลี่ยนพระยาวิเศษไชยชาญ ในระยะทางที่มาผู้คนไม่หนาแน่นเหมือนเมืองอ่างทองแต่การต้อนรับราษฎรแข็งแรงดีเหมือนกัน มาถึงพลับพลาเมืองสิงห์เวลาบ่าย 5 โมงครึ่ง เมืองสิงห์นี้เพิ่งยกมาตั้งใหม่ตรงปากน้ำบางพุทรา แขวงเมืองพรหม มีพิธีให้ดาบอย่างเมืองอ่างทองจนเวลาเกือบทุ่ม 1 จึงได้เสด็จ สังเกตดูว่าคนเมืองนี้การแต่งตัวอยู่ค่อนข้างจะจนกว่าเมืองอ่างทอง การค้าขายนอกจากปรกติ ก็มีการเผาปูนมากเพราะรับศิลามาจากเมืองลพบุรี เป็นทางล่องไปกรุงเทพฯง่าย..."

พ.ศ.2449 คราวเสด็จประพาสต้นครั้งที่ 2 มีใจความว่า

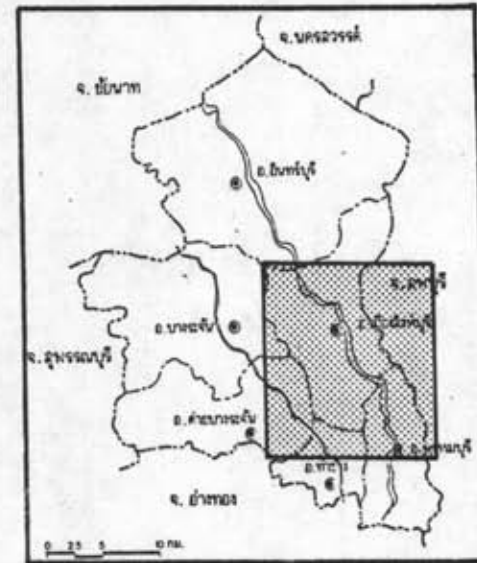
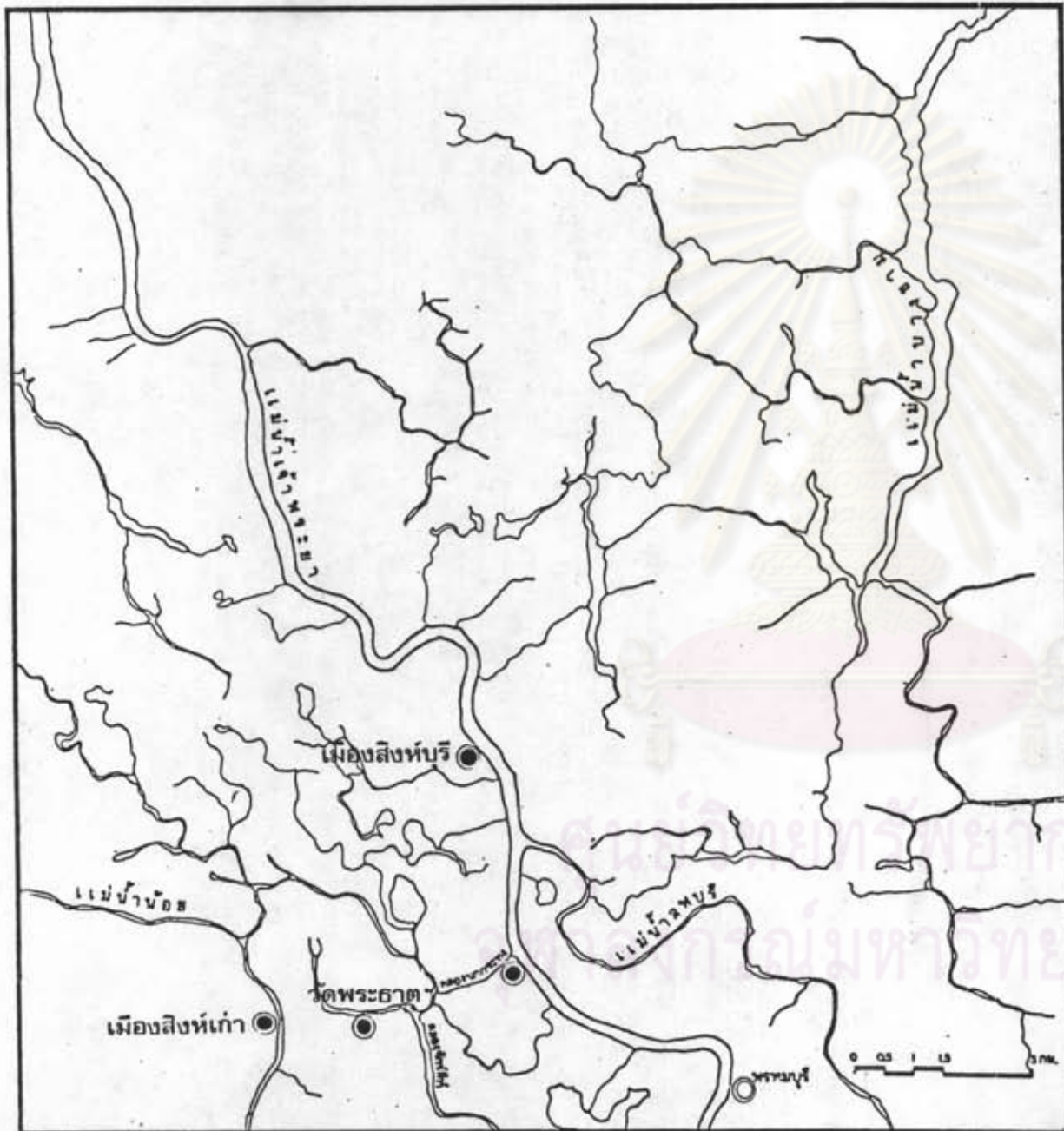
"...ยังไม่ทัน 2 โมง ลงเรือมาดขึ้นมาเข้าปากน้ำบางพุทรา ซึ่งเดี๋ยวนี้เรือเมล์เดินได้แล้ว แวะที่ไร่พริกแล้วกลับขึ้นมาจอดเรือที่เมืองสิงห์ใหม่ขึ้นเดินบกถ่ายรูปจนถึงสุดตลาด ที่ตลาดคูกรีกครั้นดีแต่ลู่ที่อ่างทองไม่ได้ ที่ว่าการต่าง ๆ ทำขึ้นใหม่บ้างแต่เป็นไม้เล็ก ๆ แต่จวนผู้ว่าราชการยังเป็นจวนผนังทโรมเติมที่ใหม่ยังไม่แล้ว ถนนดีแต่สำหรับไม่มีฝนถ้ามีฝนจะเป็นโคลน (ที่วัดข้างใต้เมือง)^{๑๐}..."

ปัจจุบันจังหวัดสิงห์บุรี ได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอบางระจัน อำเภอด่านช้าง อำเภออินทบุรี อำเภอพรหมบุรี

^๑ ประพันธ์ ตรีรงค์. ศึกษาและเที่ยวในประเทศไทย (พระนคร: โรงพิมพ์เสียงเชียง, 2500), หน้า 1222-1225

^{๑๑} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. "เรื่องเที่ยวที่ต่าง ๆ ภาคที่ 5 พระราชหัตถเลขาคราวเสด็จฝ่ายเหนือในรัชกาลที่ 5", หน้า 3.

^{๑๒} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. พระราชนิพนธ์ และพระนิพนธ์เสด็จประพาสต้นในรัชกาลที่ 5, หน้า 18.

การศึกษา — การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ศูนย์กลางเมืองของเมืองใหม่เก่า —	
กรณีศึกษา เมืองอ่างทอง , เมืองสิงห์บุรี	
แสดง ที่ตั้งเมืองสิงห์บุรีในอดีต	
ที่มา แผนที่กรมศิลปากร	
แผนที่ 3.8	

3.2.2 สภาพทั่วไปของจังหวัดสิงห์บุรี

จังหวัดสิงห์บุรี เป็นจังหวัดตั้งอยู่ทางภาคกลางของประเทศไทย มีพื้นที่ประมาณ 841.10 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 525,680 ไร่ อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ไปทางทิศเหนือตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 (สายเอเชีย) เป็นระยะทาง 144 กิโลเมตร โดยทางรถยนต์และเป็นระยะทางยาวประมาณ 160 กิโลเมตรโดยทางเรือ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง คือ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	จังหวัดชัยนาท และจังหวัดนครสวรรค์
ทิศใต้	ติดต่อกับ	จังหวัดอ่างทอง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	จังหวัดลพบุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	จังหวัดสุพรรณบุรี

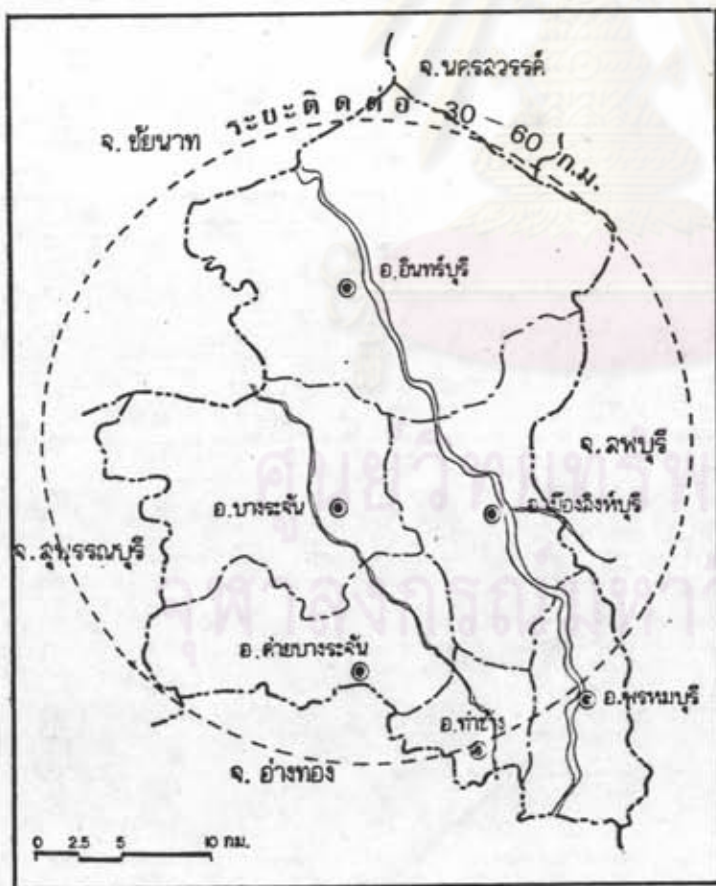
ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดสิงห์บุรี ตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่ม มีความลาดเทจากพื้นที่ส่วนเหนือของจังหวัดลงมาสู่ส่วนกลางและตอนใต้ของจังหวัด พื้นที่ลาดเอียงตามการไหลของแม่น้ำสายสำคัญ ๆ ความสูงชันของพื้นที่อยู่ระหว่าง 2-19 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ลักษณะดินส่วนใหญ่เป็นดินปนทรายเหมาะสำหรับการปลูกข้าว มีแม่น้ำไหลผ่าน 3 สาย ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดไหลผ่านท้องที่จังหวัดสิงห์บุรี 3 อำเภอ คือ อำเภออินทบุรี, อำเภอเมืองและอำเภอมหาราชบุรี แม่น้ำน้อยแยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาผ่านอำเภอบางระจันและแม่น้ำลพบุรี ซึ่งไหลมาบรรจบแม่น้ำเจ้าพระยาในอำเภอเมืองสิงห์บุรี (แผนที่ 3.9)

ลักษณะภูมิอากาศ สภาพดินฟ้าอากาศโดยทั่วไปอยู่ในเขตร้อนชื้นชื้น จึงทำให้อากาศแบบร้อนชื้น

เขตการปกครองของจังหวัดสิงห์บุรี แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 อำเภอ 42 ตำบล 353 หมู่บ้าน 1 เทศบาลและ 6 สุขาภิบาล

- จังหวัดสิงห์บุรีอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ
โดยทางรถยนต์ 144 ก.ม.
โดยทางเรือ 160 ก.ม.

- แม่น้ำไหลผ่าน 3 สาย คือ
แม่น้ำเจ้าพระยา, แม่น้ำน้อย,
และแม่น้ำลพบุรี
- แบ่งเขตการปกครองเป็น 6 อำเภอ
- มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง
ในระยะ 30-60 ก.ม.

แผนที่ 3.9 แสดงที่ตั้งของจังหวัดสิงห์บุรี

3.2.3 การคมนาคม

ระบบการคมนาคมขนส่งสามารถติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ ได้ 2 ทาง คือ ทางบก เนื่องจากเป็นจังหวัดที่ไม่มีเส้นทางรถไฟผ่าน ดังนั้นการคมนาคมทางบกจึงเป็นการเดินทางโดยทางรถยนต์เพียงอย่างเดียว โดยมีเส้นทางหลวงที่สำคัญที่เชื่อมการติดต่อระหว่างจังหวัดสิงห์บุรีกับพื้นที่โดยรอบดังนี้

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 ถนนพหลโยธิน เริ่มจากกรุงเทพฯ ผ่านอำเภอวังน้อย, สระบุรี, ลพบุรีแล้วแยกเข้าสู่จังหวัดสิงห์บุรี ระยะทางยาวประมาณ 185 กิโลเมตร เป็นเส้นทางสำคัญสำหรับคมนาคมติดต่อกับกรุงเทพฯ ในอดีต

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 (สายเอเชีย) จากกรุงเทพฯ ถึงประตูน้ำพระอินทร์ แล้วแยกเข้าสู่ทางหลวงสายบางปะอิน-นครสวรรค์ ระยะทางยาวประมาณ 140 กิโลเมตร

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 309 สายสิงห์บุรี-อ่างทอง เป็นระยะทางยาวประมาณ 41 กิโลเมตร

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 311 สายสิงห์บุรี-ชัยนาท เชื่อมต่อทางหลวงสาย 309 ที่จังหวัดสิงห์บุรีถึงชัยนาท เป็นระยะทางยาว 52 กิโลเมตร

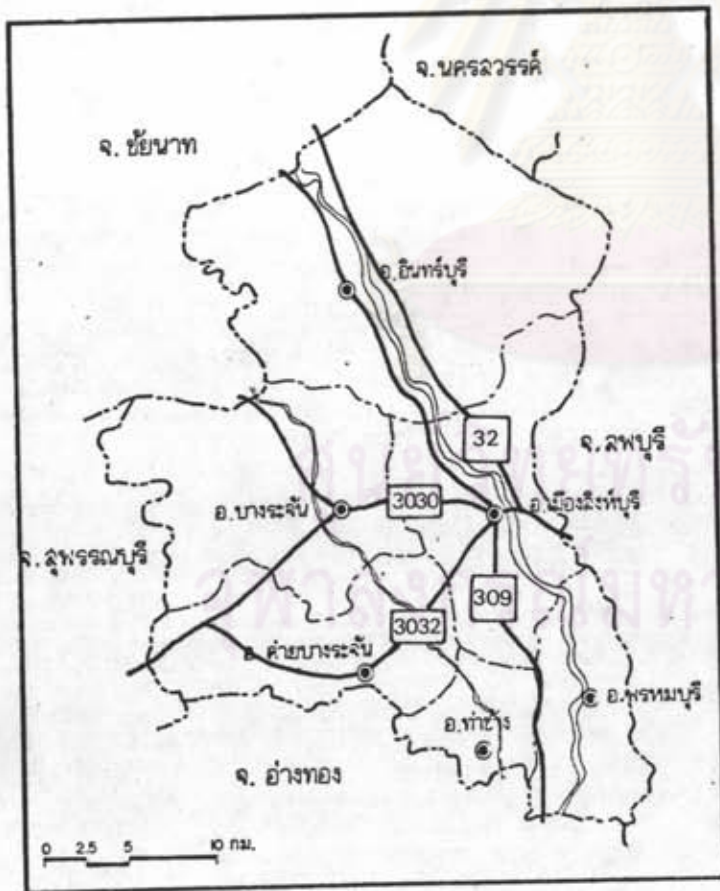
ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3032 สายสิงห์บุรี-สุพรรณบุรี ระยะทางยาว 97 กิโลเมตร

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3039 สายสิงห์บุรี-สุพรรณบุรี (แผนที่ 3.10)

ทางน้ำ การคมนาคมทางน้ำเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญอีกรูปแบบหนึ่ง โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยา, แม่น้ำน้อยและแม่น้ำลพบุรี เป็นเส้นทางสำคัญ ในอดีตแม่น้ำทั้ง 3 สายจะเป็นเส้นทางหลักในการติดต่อและการขนส่งสินค้าแต่ในปัจจุบันลคบทบาทยาลงอย่างมากเมื่อมีการพัฒนาการคมนาคมทางบกขึ้นทดแทน

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1
เป็นเส้นทางเก่าที่ใช้ติดต่อกับกรุงเทพฯ

- ทางหลวงจังหวัดภายในจังหวัดสิงห์บุรี

แผนที่ 3.10 แสดงเส้นทางคมนาคม

3.2.4 สภาพเศรษฐกิจ

สภาพเศรษฐกิจของจังหวัดสิงห์บุรี เมื่อพิจารณาจากผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด พ.ศ. 2530 (ตารางที่ 3.4) มีมูลค่ารวม 1,350 ล้านบาท และมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจในสาขาที่มีมูลค่าสูงสุด 3 อันดับแรก คือ

สาขาการเกษตร มูลค่ารวม 400.08 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 29.63

สาขาการบริการ มูลค่ารวม 226.73 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 16.79

สาขาการค้าส่งและค้าปลีก มูลค่ารวม 169.91 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ

12.58

เห็นได้ชัดว่า พื้นฐานทางเศรษฐกิจของจังหวัดสิงห์บุรีขึ้นกับภาคเกษตรเป็นสำคัญ โดยมีพื้นที่สำหรับการเกษตรของจังหวัดสิงห์บุรีในปี พ.ศ. 2531 ประมาณ 440.636 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 83.8 ของพื้นที่ทั้งหมด (แผนภูมิที่ 3.2) พร้อมทั้งมีโครงการชลประทานขนาดใหญ่ 5 โครงการครอบคลุมพื้นที่เกษตรทั้งหมด ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว นับว่าเป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคกลาง โดยมีพื้นที่ปลูกข้าว 397,510 ไร่¹¹ คิดเป็นร้อยละ 90.2 ของพื้นที่การเกษตร ดังนั้นฐานะทางเศรษฐกิจของจังหวัดจึงผูกพันกับผลผลิตของข้าว หากปีใดผลิตข้าวได้มากขายได้ราคาดีเศรษฐกิจของจังหวัดก็พลอยดีตามไปด้วย และจากความต้องการของการผลิตข้าวก่อให้เกิดอุตสาหกรรมที่ต่อเนื่องขึ้นเพื่อรองรับผลผลิตทางการเกษตร ได้แก่ โรงสีข้าว ซึ่งมีเป็นจำนวนมากและเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญของจังหวัด

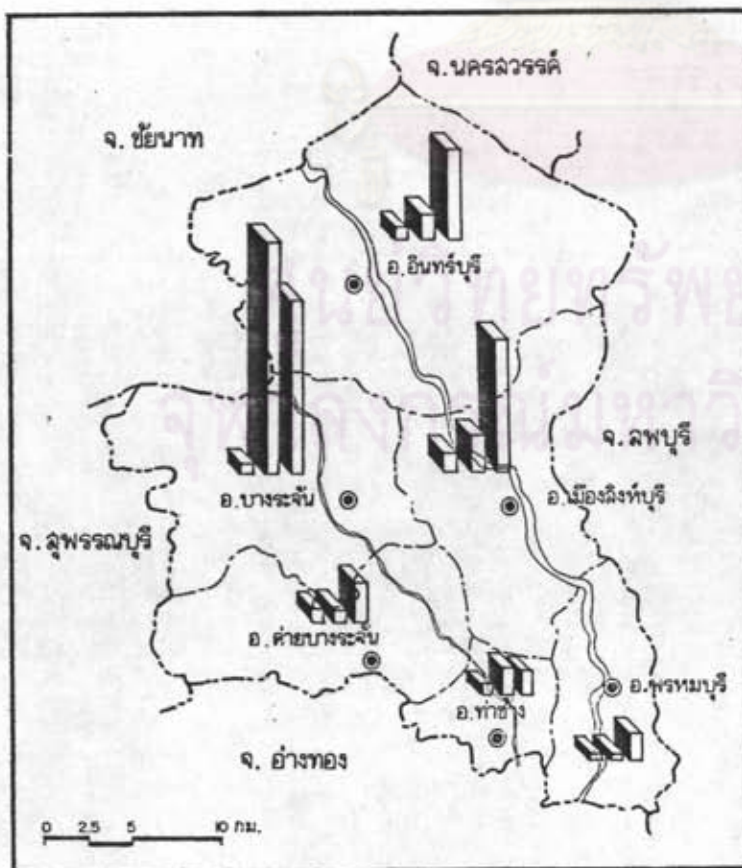
อุตสาหกรรมของจังหวัดสิงห์บุรี ในปี พ.ศ. 2531 มีจำนวนโรงงาน 104 โรง ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดเล็กซึ่งมีกำลังการผลิตและการลงทุนไม่มากนัก อุตสาหกรรมที่สำคัญของจังหวัด ได้แก่ โรงสีข้าวมีจำนวน 59 โรง ส่วนอุตสาหกรรมขนาดใหญ่มีเพียงแห่งเดียว ได้แก่ โรงงานน้ำตาลที่อำเภอบางระจัน ใช้ผลผลิตที่ปลูกภายในจังหวัดและนำเข้าจากจังหวัดใกล้เคียง ได้แก่ จังหวัดลพบุรี, จังหวัดนครสวรรค์, จังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดอุทัยธานี กล่าวได้ว่า ภาคอุตสาหกรรมของจังหวัดสิงห์บุรีเป็นอุตสาหกรรมที่ต่อเนื่องกับการเกษตร (แผนที่ 3.11)

¹¹ เกษตรและสหกรณ์, กระทรวง. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. "สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปีเพาะปลูก 2530/2531", หน้า 212-213

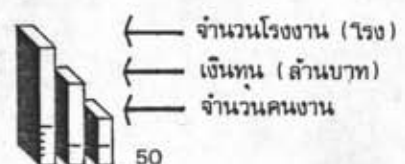
ภาคพาณิชยกรรมในจังหวัดสิงห์บุรี ส่วนใหญ่เป็นธุรกิจขนาดย่อมมีทุนดำเนินการน้อยตั้งอยู่ในเขตเทศบาลและสุขาภิบาลยังไม่กระจายออกไปตามที่มากนัก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับรายได้ของประชากรในภาคเกษตรเป็นสำคัญที่ทำให้การเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจมีมากน้อยเพียงใด ดังนั้นอัตราการขยายตัวของจังหวัดจึงอยู่ในอัตราที่ต่ำและมีศูนย์กลางธุรกิจที่สำคัญอยู่ที่ตลาดในอำเภอเมือง

แผนภูมิที่ 3.2 แสดงพื้นที่เกษตรกรรม

แผนที่ 3.11 แสดงสภาพทางอุตสาหกรรม

3.2.5 ลักษณะทางประชากร

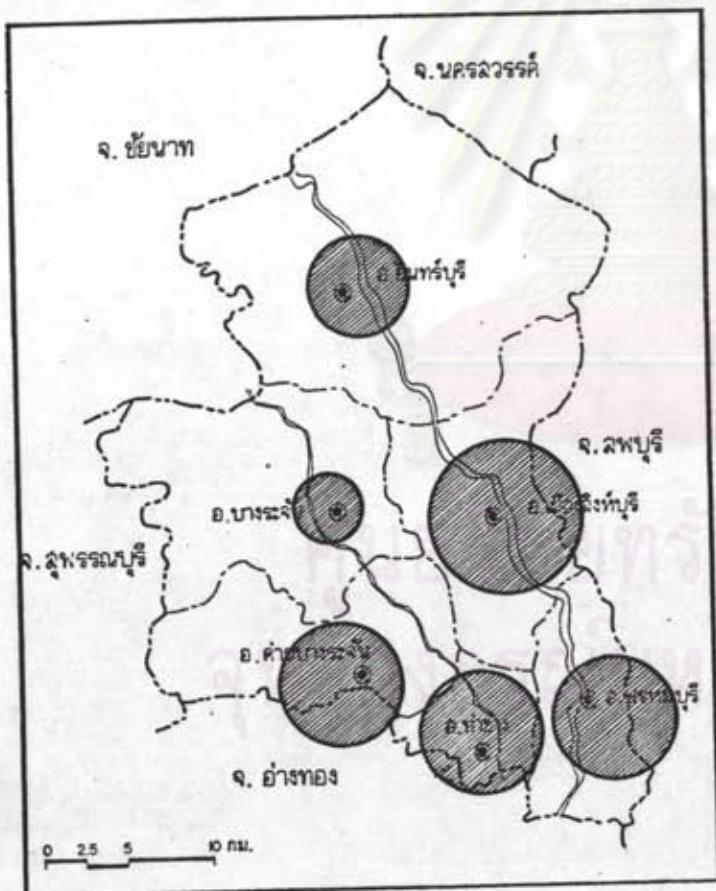
ในปี พ.ศ. 2531 จังหวัดสิงห์บุรีมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 226,890 คน เป็นชาย 110,854 คนและเป็นหญิง 116,036 คน อำเภออินทร์บุรีเป็นอำเภอที่มีจำนวนประชากรมากที่สุด มีจำนวน 65,239 คน คิดเป็นร้อยละ 28.8 ของประชากรทั้งหมด เนื่องจากอำเภออินทร์บุรีมีพื้นที่มากที่สุดและเป็นอำเภอที่มีการตั้งถิ่นฐานมาแต่อดีต อำเภอท่าช้างเป็นอำเภอที่มีจำนวนประชากรน้อยที่สุด จำนวน 15,896 คน คิดเป็นร้อยละ 7.0 (ตารางที่ 3.6)

ความหนาแน่นของประชากรในจังหวัดสิงห์บุรี โดยเฉลี่ยประมาณ 269 คนต่อตารางกิโลเมตร อำเภอเมืองเป็นอำเภอที่มีประชากรหนาแน่นที่สุด 460 คนต่อตารางกิโลเมตรเนื่องจากเป็นที่ตั้งของเทศบาลเมืองสิงห์บุรีและเป็นศูนย์กลางความเจริญด้านต่าง ๆ ของจังหวัด และอำเภออินทร์บุรีเป็นอำเภอที่มีประชากรหนาแน่นน้อยที่สุด 214 คนต่อตารางกิโลเมตร (แผนที่ 3.12)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

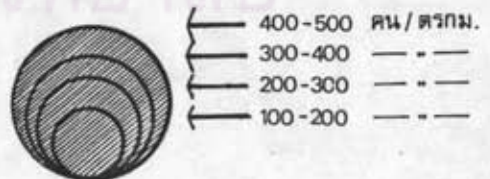

จำนวนประชากรและความหนาแน่นของจังหวัดสิงห์บุรี

ความหนาแน่นของประชากรรายอำเภอ

อ.เมือง มีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุด

แผนที่ 3.12 แสดงลักษณะทางประชากร

3.2.6 สภาพทั่วไปของชุมชนเมืองสิงห์บุรี

เทศบาลเมืองสิงห์บุรียกฐานะเป็นเทศบาลเมือง เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2478 มีพื้นที่ประมาณ 1.5 ตารางกิโลเมตร¹² และต่อมาเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2517 ได้มีพระราชกฤษฎีกาย้ายเขตเทศบาลออกไปจากเดิม มีพื้นที่ในปัจจุบันประมาณ 7.81 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยพื้นที่บางส่วนของ 5 ตำบล ได้แก่ ตำบลบางมัญ, ตำบลบางกระบือ, ตำบลต้นโพธิ์, ตำบลม่วงหมู่และตำบลบางพุทรา

ชุมชนเมืองสิงห์บุรี ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาห่างจากทางหลวงหมายเลข 32 เป็นระยะทาง 2 กิโลเมตร โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านตัวเมืองจากทิศเหนือลงมาสู่ทิศใต้ แม่น้ำลพบุรีบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณทิศใต้ของตัวเมืองที่ตำบลบางพุทรา และมีคลองส่งน้ำ, คลองระบายน้ำไหลผ่านหลายสายโดยส่วนใหญ่อยู่ในแนวเหนือใต้ค่อนข้างจะขนานไปตามแนวแม่น้ำเจ้าพระยา (แผนที่ 3.13)

พื้นที่โดยทั่วไปภายในชุมชนเมืองอ่างทอง มีระดับความสูงอยู่ระหว่าง 8.00-10.0 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล โดยพื้นที่บริเวณใกล้ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำลพบุรีจะมีระดับความสูงโดยเฉลี่ยประมาณ 10.00-11.00 เมตรและพื้นที่ค่อย ๆ ลดลงไปจากบริเวณริมสองฝั่งแม่น้ำ โดยบริเวณพื้นที่ที่ห่างออกไประดับความสูงของพื้นที่ก็จะลดลงตามลำดับ

การคมนาคม

การเข้าถึงภายในชุมชนเมืองสิงห์บุรีสามารถเข้าถึงได้จากพื้นที่โดยรอบของจังหวัดตามเส้นทางหลวงสายต่าง ๆ ซึ่งมีโครงข่ายติดต่อถึงกันและมุ่งเข้าหาชุมชนเมืองสิงห์บุรี ซึ่งเป็นศูนย์กลาง

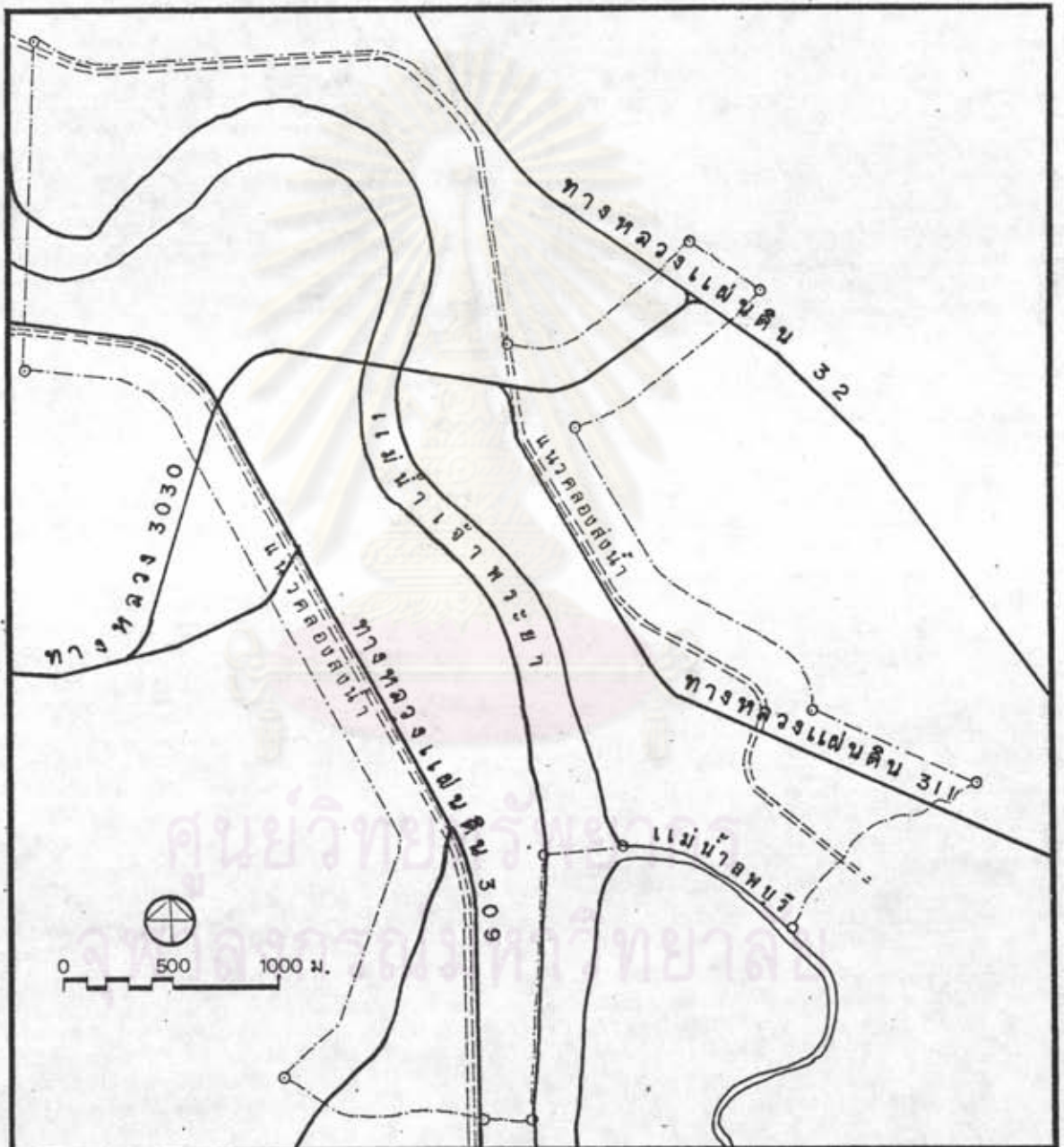
สภาพเศรษฐกิจ

สภาพเศรษฐกิจภายในชุมชนเมืองสิงห์บุรี ส่วนใหญ่พึ่งพาสาขาการบริการ ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขายเนื่องจาก ชุมชนเมืองสิงห์บุรี เป็นศูนย์กลางการค้าและการบริการของจังหวัด

¹²"พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลเมืองสิงห์บุรี พ.ศ. 2478", ราชกิจจานุเบกษา 52(10 ธันวาคม 2478): 540-544

ประชากร

ในปี พ.ศ. 2531 เทศบาลเมืองสิงห์บุรี มีประชากรทั้งสิ้น 21,693 คน ความหนาแน่นของประชากร เท่ากับ 2,778 คนต่อตารางกิโลเมตร โดยประชากรส่วนใหญ่ อาศัยอยู่ในตำบลบางพุทรา, ตำบลบางมัญ, ตำบลต้นโพธิ์, ตำบลบางกระบือและตำบลม่วงหมุ่ม ตามลำดับ

แผนที่ 3.13 แสดงสภาพทั่วไปของชุมชนเมืองสิงห์บุรี

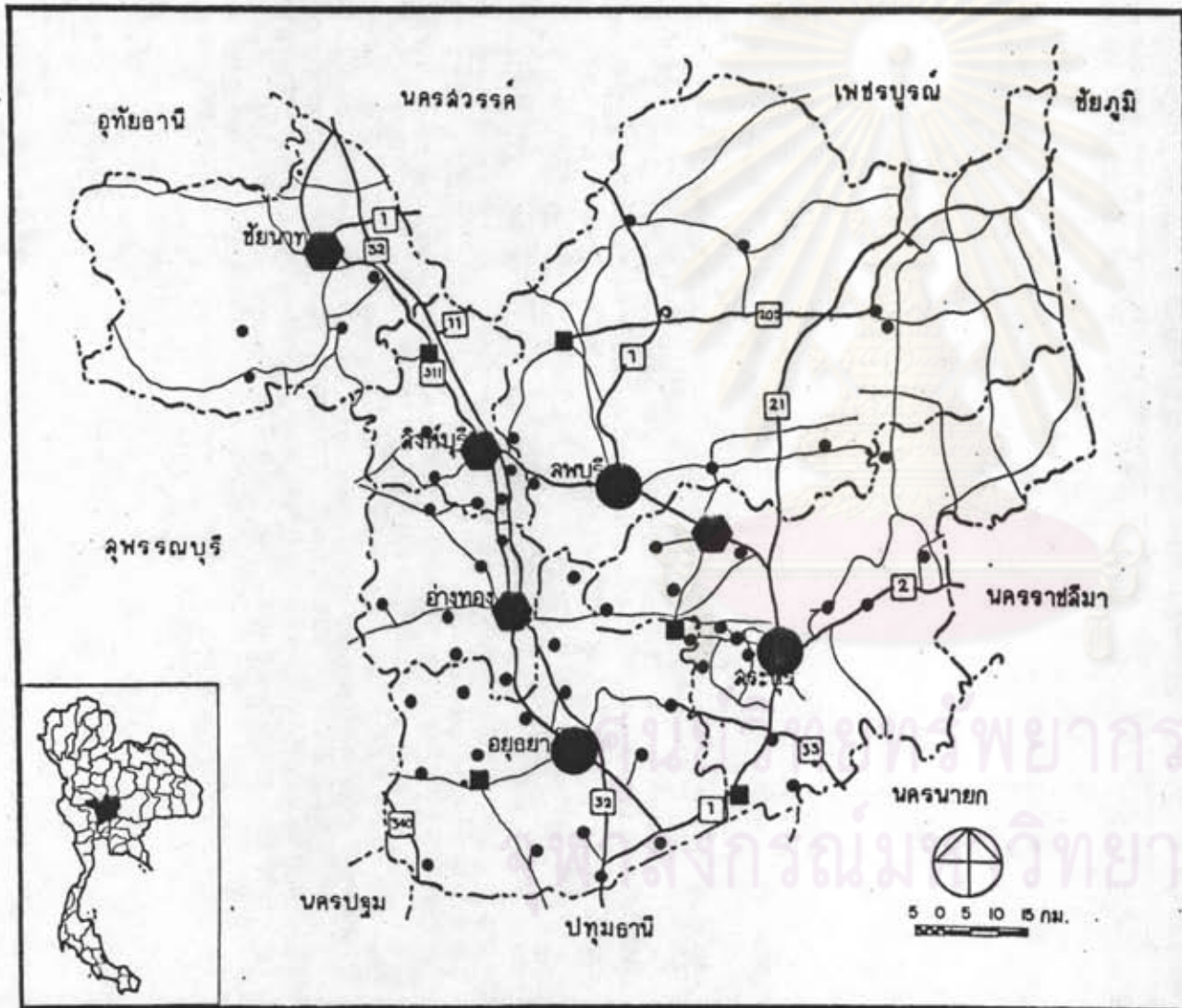
3.2.7 บทบาทและความสำคัญของจังหวัดสิงห์บุรี

จากรายงานผังภาคกลาง¹³ ได้ทำการศึกษาและแบ่งระดับการพัฒนาเมืองตามความเจริญทางเศรษฐกิจในชุมชนภาคกลางทั้งหมด 79 ชุมชน ปรากฏว่า ชุมชนเมืองสิงห์บุรีมีระดับความเจริญทางเศรษฐกิจอยู่ในกลุ่มลำดับที่ 2 รองจากกลุ่มในลำดับที่ 1 คือ ชุมชนเมืองพระนครศรีอยุธยา, ชุมชนเมืองลพบุรีและชุมชนเมืองสระบุรี และได้กำหนดบทบาทของชุมชนเมืองสิงห์บุรีเป็นศูนย์กลางพาณิชย์และบริการ โดยเมืองสิงห์บุรีจะเป็นเมืองศูนย์กลางซื้อขายผลผลิตทางการเกษตรในระดับท้องถิ่น มีชุมชนเมืองสระบุรีเป็นศูนย์กลางพาณิชย์, บริการ, อุตสาหกรรม, การคมนาคมขนส่งและการตลาดโดยมีบทบาทการบริการระดับภาค, ชุมชนเมืองพระนครศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางพาณิชย์บริการและศูนย์กลางการท่องเที่ยวหลักของภาคกลางด้านประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมและชุมชนเมืองลพบุรีเป็นศูนย์กลางพาณิชย์, บริการและการปกครอง โดยมีบทบาททางด้านบริหารและการปกครองในระดับภาค (แผนที่ 3.14)

จะเห็นว่า ชุมชนเมืองสิงห์บุรีมีบทบาทและความสำคัญของชุมชนอยู่ในระดับจังหวัดโดยมีชุมชนระดับที่ใหญ่กว่าอยู่ในระยะที่ใกล้เคียงทำให้อิทธิพลของเมืองใหญ่แผ่มาสู่ชุมชนเมืองสิงห์บุรีในระดับหนึ่งและในขณะเดียวกับชุมชนเมืองสิงห์บุรีก็เป็นศูนย์กลางของชุมชนที่ให้บริการแก่ชุมชนที่เล็กกว่าโดยรอบ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹³มหาดไทย, กระทรวง. สำนักผังเมือง. รายงานวิจัยผังภาคกลาง,

ชุมชนลำดับที่ 1

เมืองสระบุรี - ศูนย์กลางพาณิชย์, อุตสาหกรรม
การคมนาคมขนส่ง, การตลาด

เมืองลพบุรี - ศูนย์กลางพาณิชย์, บริการ
การบริหาร และการปกครอง

เมืองอยุธยา - ศูนย์กลางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์
สถาปัตยกรรม

การศึกษา	การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ศูนย์กลางเมืองของเมืองหั่นแบ่ง
กรณีศึกษา	เมืองอ่างทอง, เมืองสิงห์บุรี
แสดง	ระดับการพัฒนาเมือง
●	ลำดับที่ 1
●	ลำดับที่ 2
■	ลำดับที่ 3
●	ลำดับที่ 4
ที่มา:	ศึกษากลาง สำนักผังเมือง
แผนที่	3.14

สรุป

จังหวัดสิงห์บุรีตั้งอยู่ค่อนข้างไปทางภาคกลางตอนบน อยู่ห่างจากกรุงเทพฯตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 (สายเอเชีย) เป็นระยะทางหลวง 144 กิโลเมตร ตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 เป็นระยะทาง 185 กิโลเมตร ในอดีตการเดินทางจากจังหวัดสิงห์บุรีกับกรุงเทพฯ ต้องใช้เส้นทางตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 ผ่านจังหวัดลพบุรีและจังหวัดสระบุรีซึ่งเป็นระยะทางที่ค่อนข้างไกล อิทธิพลความเจริญของกรุงเทพฯที่มีต่อจังหวัดสิงห์บุรีจึงมีน้อย แต่จังหวัดสิงห์บุรีก็ได้รับความเจริญจากจังหวัดลพบุรีซึ่งมีระดับการพัฒนาเมืองที่สูงกว่าแทนโดยเฉพาะในด้านของแหล่งงาน ประชาชนระหว่างชุมชนทั้ง 2 มีการติดต่อกันสูงมาตั้งแต่อดีตมีการเดินทางจากชุมชนเมืองสิงห์บุรีไปทำงานยังจังหวัดลพบุรีแบบเข้าไปเย็น-กลับอยู่เป็นจำนวนมาก ประกอบกับที่ตั้งของชุมชนเมืองสิงห์บุรีตั้งอยู่บริเวณใจกลางของภาคกลางตอนบนและอยู่ห่างจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 เพียง 2 กิโลเมตรจึงมีการติดต่อกับพื้นที่โดยรอบสูงทำให้ชุมชนเมืองสิงห์บุรีมีสภาพเศรษฐกิจและประชากรที่เติบโตรวดเร็ว

สภาพเศรษฐกิจของจังหวัดสิงห์บุรีพึ่งพาภาคเกษตรกรรมเป็นสำคัญโดยเฉพาะข้าว เป็นพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้แก่จังหวัดสูงเป็นอันดับ 1 ลักษณะการกระจายตัวของประชากรมีการกระจายตัวโดยทั่วไปแต่จะหนาแน่นในบริเวณเขตชุมชนโดยเฉพาะในเขตชุมชนเมืองสิงห์บุรีซึ่งเป็นที่ตั้งของจังหวัดและเป็นศูนย์กลางความเจริญในด้านต่าง ๆ ของจังหวัด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย